https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.78780.1189

From Urban Tourism to Urban Recreation (Case Study: Zanjan City)

Yosef Khodaei
PhD Student of Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Bahman Kargar[1]
Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Yadegar Emam Shahr Rey Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Rahim Sarvar
Professor, Department of Geography and Urban planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: 12 September 2022 Revised: 21 October 2022 Accepted: 5 November 2022

Abstract

Tourism is one of the most significant industries for sustainable development in societies that has high mobility in economic, political, social, urban and environmental changes. Focusing on various aspects of the tourism industry as well as local and national planning in the field of management can play a very significant role in international and national processes. Moreover, the role of tourism regeneration in the urban space should not be forgotten, because regeneration is an asset of any urban society. Considering this issue, this research was done to analyze urban tourism from recreation perspective. For this purpose, data were collected through field and library methods. According to the existing standards, the size of the statistical sample was determined to be 30 people, consisted of experts in the field of tourism and experts in the urbanism. Delphi method was used for this study. SPSS software was used for data analysis. The results showed that among the components, the effect of recreation of the historical identity of the downtown on the sense of pride of the city residents (14.63) holds the highest rank and the effect of tourism development in the old texture of the city in the understanding of the officials to preserve the monuments and monuments (10.95) holds the lowest rank. Moreover, urban tourism has led to the identification and recreation of historical places. The information obtained from the presence of tourists as well as the increase of income have led to the tourism development and the attention of city managers to the improvement of the valuable historical parts of Zanjan over the last years.

1. Corresponding author. Email: b.kargar@azadun.ac.ir

This main issue is that this issue has resulted in the creation of employment and urban regeneration.

Keywords: Urban Tourism, Recreation, Delphi Method, Zanjan City

https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.78780.1189

مقالهٔ پژوهشی-مطالعهٔ موردی

مجلّهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای، سال بیست و یکم، شمارهٔ ۴، زمستان ۱۴۰۲، شمارهٔ پیاپی ۴۵

گذر از گردشگری شهری به بازآفرینی شهری (مطالعهٔ موردی شهر زنجان)

یوسف خدائی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)

y.khodaei56@yahoo.com

بهمن کارگر (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

bahman kargar@yahoo.com

رحیم سرور (استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)

sarvarh83@gmail.com

صص ۱۲۴ ـ ۸۹

چکیده

گردشگری را یکی از مهم‌ترین صنایع توسعه پایدار در هر جامعه‌ای باید دانست که از تحرک بسیاری در تغییرات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، شهری و محیطی برخوردار است. تمرکز بر جنبه‌های مختلف صنعت گردشگری، همراه با برنامه‌ریزی‌های مدیریت محلی و ملی هر جامعه‌ای نقش بسیار بااهمیتی در فرایندهای بین‌المللی و ملی هر جامعه‌ای می‌تواند ایفا کند. در این میان از نقش بازآفرینی گردشگری در فضای شهری نباید غافل شد؛ امری که می‌تواند به‌عنوان دارایی و ثروت یک جامعه شهری بررسی شود. با این رویکرد، نوشتار حاضر کوشید گردشگری شهری را از منظر بازآفرینی شهری وارسی کند. برای این منظور ابتدا از طریق روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای، داده‌ها گردآوری شد. حجم نمونه آماری طبق استانداردهای موجود برابر با ۳۰ نفر بود که متشکل از متخصصان حوزه گردشگری و کارشناسان حوزه

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۲۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۷/۲۹ تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۰۸/۱۴

شهری بود که براساس روش دلفی انتخاب شدند؛ بر این اساس، از نرم‌افزار SPSS برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها استفاده شد. نتایج نشان داد که از بین مؤلفه‌های ذکرشده، مؤلفه اثر احیای هویت تاریخی مرکز شهر بر احساس غرور و افتخار ساکنان شهر (۱۴/۶۳) در رتبه اول و مؤلفه اثر توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر در درک مسئولان در حفظ آثار و بناها (۱۰/۹۵) در پایین‌ترین رتبه قرار دارد. افزایش گردشگری شهری باعث هویت‌بخشی و بازآفرینی اماکن تاریخی شده و اطلاعات حاصل از حضور گردشگران با افزایش درآمد باعث رونق گردشگری و توجه هر چه بیشتر مدیران شهری به بهسازی بافت‌های با ارزش تاریخی زنجان طی سال‌های اخیر شده است که ضمن ایجاد اشتغال، زمینه بازآفرینی شهری را فراهم کرده است.

واژگان کلیدی: بازآفرینی شهری، گردشگری شهری، روش دلفی، شهر زنجان.

۱. مقدمه

گردشگری بر جوامع میزبان بر سه بخش اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارد و موجب ثبات و پویایی منطقه (مای و اسمیت[1]، ۲۰۱۸) در جوامع متفاوت و متمایز می‌شود (پابل و همکاران[2]، ۲۰۱۷). در این راستا از عوامل اساسی در ایجاد تحول و دگرگونی در بخش گردشگری، مطالعه همه‌جانبه و نگاه منطقه به توسعه آن است؛ یعنی باید در فرایندی سیستمی برای توسعه و رونق آن برنامه‌ریزی کرد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۱۴). این صنعت به‌طور مستقیم و غیرمستقیم حدود ۱۰ درصد تولید ناخالص جهان را تشکیل داده است و از هر ده شغل یک شغل در حوزه صنعت گردشگری قرار دارد (سازمان جهانی گردشگری[3]، ۲۰۱۸، ص. ۳)؛ بنابراین اهمیت حاصل از گردشگری در کشورهای مستعد گردشگری چندین برابر صادرات نفت می‌تواند ارزآور باشد (نسیمی و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۵۰). در این میان مطابق گزارش مجمع جهانی اقتصاد، صنعت گردشگری کشورمان با ارزش افزوده ۱.۱۰ میلیارد دلاری، سهم ۲/۵ درصدی از کل تولید ناخالص داخلی را تشکیل داده و با ۴۷۶ هزار شغل،

1. Mai & Smith
2. Pabel
3. UNWTO

سهم ۹/۱ درصدی از کل اشتغال کشور را به خود اختصاص داده است (مجمع جهانی اقتصاد[1]، ۲۰۱۷، ص. ۱۰۸).

گردشگری شهری چون با گذران اوقات فراغت، نیازهای فراغتی در درون شهر و محیط پیرامون شهر به‌صورت مستمر و پایدار در ارتباط است، این صنعت در شهرها بخش جدایی‌ناپذیر خدمات شهری چندوجهی موردنیاز شهروندان دائم و غیردائم شهری را تشکیل می‌دهد؛ بر این اساس، این صنعت در حیطه وظیفه برنامه‌ریزی مدیریت شهری واقع می‌شود (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۳۴). علاوه بر این، گردشگری شهری با ارزش‌های محیطی، میراث فرهنگی و تاریخی هر شهر ارتباطی تنگاتنگ دارد که از این منظر توجه به استقلال این امر در طرح‌های توسعه و عمران شهری ضروری به نظر می‌رسد. باید توجه کرد که گردشگری شهری و کیفیت و کمیت آن یکی از شاخص‌های مهم توسعه و عمران شهری به شمار می‌آید، اما در کل برای تحقق گردشگری شهری در شهرها باید گردشگاه و مجموعه‌های گردشگاهی درون‌شهری و برون‌شهری و حومه‌ای به تناسب به وجود آید و تسهیلات گردشگری نیز در یک شهر به تناسب طیف گردشگران فراهم شود. (اکبرزاده ابراهیمی، ۱۳۸۶، ص. ۲۰). گردشگری شهری در چارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند. نواحی شهری به علت آنکه دارای جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری هستند، غالباً مقاصد گردشگری محسوب می‌شوند. شهرها معمولاً با جاذبه‌های متنوع و بزرگ که دارای موزه‌ها، بناهای یادبود، تئاترها، استادیوم‌های ورزشی، پارک‌ها، شهربازی، مراکز خرید، مناطقی با معماری تاریخی و مکان‌هایی مربوط به حوادث مهم با افراد مشهور و... هستند، نقش بارزی در شکل‌گیری گردشگری شهری، جذب گردشگران بسیار دارند. با توجه به این ویژگی‌های شهری، گردشگران شهری در فضای شهری در راستای انگیزه‌های متفاوتی شامل «دیدار دوستان و خویشان، مسافرت‌های تجاری، حضور در نمایشگاه‌ها و کنفرانس‌ها، بازدید از میراث فرهنگی، سفرهای مذهبی و تفریحی، به‌منظور حضور در حوادث، خریدهای تفریحی، سفرهای روزانه، دلایل شخصی و... به شهرهای بزرگ و کلان‌شهرها سفر می‌کنند. بر مبنای این انگیزه‌های کنشگری، فضای شهری چندبعدی است که این فضای چندبعدی برآوردکننده یک رویکرد به درون در پاسخ‌گویی به نیازهای مختلف و

1. World Economic Forum

یک رویکرد به بیرون در کنش متقابل فرهنگی یا در برخی موارد تضادهای ناشی از آن است» (سقایی، ۱۳۸۸، ص. ۱۰).

شهرهای ایران نیز به‌واسطه پیشینه باستانی و ارزشمند تاریخی خود واجد آثار و ابنیه معتبر و شناخته‌شده‌ای هستند که معرف تاریخ و فرهنگ ایران در سطح جهان‌اند؛ به‌گونه‌ای‌که از نظر جاذبه تاریخی و طبیعی، ایران جزو ده کشور اول دنیا محسوب می‌شود، اما تنها کمتر از یک درصد سهم درآمد جهانی از صنعت توریسم را به خود اختصاص داده است. در این میان، رویکردهای جدید بازآفرینی سعی در تکیه بر میراث موجود در بافت‌های تاریخی دارای ارزش و تلفیق اقتصاد و فرهنگ و احیای پایدار بافت‌های تاریخی از طریق تعیین نقش آن‌ها در سازمان فضایی شهر دارند. یکی از رویکردهای مطرح در این زمینه، رویکرد گردشگری است که موضوع مهمی در توسعه و دگرگونی شهرها در ایران است. از طرفی دیگر، وجود گستره‌های وسیع و فراگیر از بافت‌های ناکارآمد و مسئله‌دار در شهر، یکی از مهم‌ترین مشکلات پیش روی مدیریت شهری است که در ابعاد متنوع کالبدی و عملکرد، محیط‌زیست، اجتماعی و... نمود یافته و به‌عنوان یکی از تازه‌ترین دستاوردها در عرصه نظریه‌های برنامه‌ریزی شهری با عنوان گردشگری شهری در رابطه با مقوله بازآفرینی بافت‌هایی تاریخی شده است. در این میان، شهر زنجان نیز به‌واسطه وجود بافت‌های تاریخی از این قاعده مستثنا نیست. این شهر در بررسی افت حیات و زوال در بخش تاریخی شهر زنجان، به‌طور ویژه‌ای باید بر رابطه بین دولت و توسعه فضایی و کالبدی، سیاست عمومی و سهمشان در گسترش شهر و بی‌توجهی به نواحی مرکز شهرها متمرکز شد. این عوامل به همراه رشد و گسترش شهرها با ماهیت برون‌زا به‌خصوص از دهه ۱۳۴۰ تحت لوای مدرنیزاسیون باعث نابسامانی و دگرگونی در توسعه شهرها و به‌خصوص بدون استفاده ماندن بخش وسیعی از اراضی داخلی محدوده شهرهای کشور از سوی ساکنین شده است. این شهر به دلیل داشتن ظرفیت‌هایی که در بافت تاریخی و به دلیل نقش انکارناپذیری که می‌توانند به‌عنوان هویت و اصل وجودی هر شهر داشته باشند، می‌توانند منجر به رشد و تعالی اقتصادی–اجتماعی و فرهنگی شهر شوند؛ بنابراین در این زمینه، شهر زنجان به دلیل داشتن این قابلیت‌ها می‌تواند با بازآفرینی این بافت‌ها در جهت رشد و توسعه بخش گردشگری شهر و همچنین جذب گردشگر و ماندگاری آن کمک

شایانی کند. وجود بافت تاریخی در شهر زنجان و توجه به این مسئله می‌تواند در توسعه بخش گردشگری و بازآفرینی این بافت‌ها مفید واقع شود؛ بنابراین شکاف ذهنی تحقیق بر این امر استوار است که اثرات گردشگری شهری بر بازآفرینی بافت شهر زنجان چیست و از کدام ابعاد تحت‌تأثیر پیشران گردشگری شهری قرار می‌گیرد؟

۲. پیشینه تحقیق

وی (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان «ساخت و مقایسه مدل‌های ارتباطی توسعه گردشگری شهری» با استفاده از معادلات ساختاری با نرم‌افزار AMOS انجام داد. نتایج نشان داد که در سه شهر اصلی تایوان، تصویر مقصد و استراتژی‌های نوآوری بازاریابی بر ارزش ادراکی تأثیرگذار بوده است. همچنین ارزش ادراکی بر رضایت گردشگران تأثیر معنادار و مثبت داشته و عامل رضایت نیز بر وفاداری آن‌ها تأثیر معناداری و مستقیم گذاشته است. کاسیو سیلو و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی شاخص وفاداری گردشگری را با استفاده از روش توصیفی–همبستگی انجام دادند. نتایج نشان داد که انتظارات، کیفیت ادراک‌شده، تصویر جهانی، رضایت، تمایل به بازگشت و اقامت شبانه از عوامل شکل‌دهنده وفاداری گردشگری بوده است. وانگ[۱] (۲۰۱۸) مناطق اقتصادی گردشگری ازبکستان را تحلیل و بررسی کرد. نتایج نشان داد که تسهیلات و خدمات گردشگری در ازبکستان بسیار محدود است و به‌منظور توسعه، بهبود، استفاده از توان–های بالقوه مقصدهای گردشگری این کشور و بهبود شرایط برای گذران اوقات فراغت و گردشگری لازم است مناطق آزاد گردشگری ایجاد شود. لی لین[۲] (۲۰۱۹) در پژوهشی به تجزیه‌وتحلیل استراتژی‌های توسعه پایدار گردشگری صنعتی براساس رویکرد IOA-NR و با هدف شناسایی نیروهای محرک خدمات در گردشگری صنعتی پرداخت. این مطالعه به بررسی نیاز گردشگران به گردشگری صنعتی و ترجیع گردشگران به نوآوری در خدمات و تقاضا پرداخت. این مطالعه رویکرد IOA-NR (تجزیه‌وتحلیل فرصت نوآوری، نقشه، رابطه شبکه) را ارئه داد که ترکیبی از تکنیک و خدمات بود. نتایج نشان داد که ارئۀ خدمات نه‌تنها دانش محصول

1. Wang
2. Li Lin

را برای مشتریان افزایش می‌دهد، بلکه باعث شناسایی شخصیت سازمانی آن‌ها و آگاهی از اطلاعات آموزشی نیز می‌شود.

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه گردشگری مشخص می‌کند که بیشتر تحقیقات به دنبال بررسی وضعیت و جایگاه گردشگری محدوده موردمطالعه خود بوده‌اند یا سعی در بررسی مقایسه‌ای کرده‌اند. آنچه تحقیق حاضر را از مطالعات انجام‌شده تاکنون متمایز می‌کند، می‌توان به شرح زیر بیان کرد؛ این تحقیق سعی کرده است با بررسی جایگاه رقابت گردشگری محدوده موردمطالعه، منابع و پتانسیل‌های خود را شناسایی کند تا بهترین استراتژی را بر پایه توانمندی‌-های منطقه خود، برای بهبود توان رقابت‌پذیری گردشگری به کار گیرد.

لازارویچ[1] (۲۰۱۶) در مقاله «بازآفرینی و طراحی مناطق محروم» بازآفرینی را عاملی مؤثر برای حفاظت فرهنگ محلی، میراث و سنت‌ها می‌داند. بازآفرینی روشی کیفی است که منابع تاریخی و فرهنگی و محیطی را با ابعاد اقتصادی و اجتماعی ترکیب می‌کند و باعث ایجاد تعادل بین آن‌ها خواهد شد. از سویی بازآفرینی فرهنگ مبنا را به‌عنوان یک ابزاری برای ایجاد بخش‌های فرهنگی می‌داند که آن‌ها این مناطق فرهنگی را به‌منظور شروع فرایند نوزایی شهری مطرح می‌کنند.

کریستوفر[2] (۲۰۱۴) در مقاله «بازآفرینی مرکز شهر از طریق تفریحی و گردشگری» گردشگری و گذران اوقات فراغت را به‌عنوان دو عامل مهم برای بازآفرینی شهری در سال‌های اخیر مدنظر قرار می‌دهد. او در این مقاله تجربیات به‌کارگیری گردشگری و فعالیت‌های گذران اوقات فراغت را در شهر منچستر بررسی کرده است. درعین‌حال نگاهی گذرا به مشکلات رشد گردشگری در شهر موردبررسی داشته است. کلن[3] (۲۰۰۷) در مقاله «بازآفرینی از منطقه تاریخی در چین» بررسی سیاست‌ها و فعالیت‌های مرتبط به حفظ بخش‌های تاریخی همچون گردشگری را یکی از مباحث اصلی در اصلاحات اقتصادی دهه حاضر و بازآفرینی شهری می‌داند. به‌علاوه او برای اجرایی کردن برنامه‌های بازآفرینی شهری، به برخی از مشکلات اجتماعی و سیاسی و

1. Lazarevic
2. Christopher
3. Qlan

ضعف برنامه‌های احیای شهری اشاره دارد. سپ[1] (۲۰۱۴) در مقاله «بازآفرینی اجتماعی و اقتصادی و مشارکت» شهر خلاق را شهری می‌داند که قادر به ایجاد اقتصاد خلاق، تولیدات فرهنگی، تحقیقی و هنری و عاملی قوی برای ظرفیت‌های هویتی است. محقق در ادامه به بررسی فاکتورهای اصلی شهر خلاق می‌پردازد که از طریق آن‌ها می‌توان بازآفرینی را مدنظر قرارداد. فاکتورهای مهم موفقیت در این زمینه توسط ایجاد هویت واحد همسایگی از مکان و تاریخ آن و ساخت استراتژی‌ها و سیاست شهری پایداری ناشی می‌شود. ادموند[2] (۲۰۱۲) در مقاله «بازسازی رویکرد بازآفرینی شهری در هنگ‌کنگ» با بررسی بازآفرینی شهری در امریکا و انگلیس و اشاره به تجارب کسب‌شده در ژاپن، کره جنوبی و سنگاپور سعی در تدوین رویکرد جامعی برای بازآفرینی شهری هنگ‌کنگ دارد. با بررسی اطلاعات جمع‌آوری‌شده از طریق پژوهش تطبیقی در مطالعه اطلاعات اولیه در بعد زمانی و مکانی، تشخیص و توضیح شباهت‌ها و تفاوت‌های فرایند توسعه مجدد شهری به انجام می‌رسد. شاخص‌های مقایسه‌ای عبارت‌اند از: ساختار نهادی، تعداد سیستم برنامه‌ریزی، سطح توسعه مجدد شهری، نقش و رویکرد اتخاذی دولت و میزان سطح مشارکت عمومی می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد، رویکرد برنامه‌ریزی بالا به پایین در هنگ‌کنگ با ساختار بی‌پایه و نامتناسب در مرحله نوسازی و مشارکت عمومی هنوز بسیار پایین بوده است. براساس یافته‌ها، با اینکه دولت هنگ‌کنگ تمام تلاش خود را در توسعه بازآفرینی شهری در چشم‌اندازی کوتاه‌مدت معطوف کرده، چشم‌انداز دوراندیشانه و مأموریت جامع را از قلم انداخته است.

حیدری و احدنژاد (۱۳۹۹) در پژوهشی بازآفرینی اقتصادی با رویکرد گردشگری گاسترونومی جشنواره آش زنجان را مطالعه کردند. آن‌ها نتیجه گرفتند که دولت باید فضایی فراهم کند که شرایط برای رشد استارتاپ‌ها فراهم شود؛ به‌طوری‌که با فراهم‌کردن زیرساخت، استارتاپ‌ها و کسب‌وکارهای نوین در این فضا رشد کنند و تشکیل شوند. نتایج این تحقیق می‌تواند به برنامه‌ریزان حوزه گردشگری شهری کمک کند تا شناخت بهتری درباره موانع انطباق با بازآفرینی اقتصادی شهر پیدا کنند و در جهت رفع این موانع، اقدامات و تصمیمات

1. Marichela Sepe
2. Edmond

لازم را انجام دهند. رضایی علی‌آبادی و مصطفوی (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان «بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد شهری با استفاده از رویکرد پروژه‌های محرک در محله زرگنده تهران» انجام داده‌اند. شبانی و ایزدی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بومی‌سازی بازآفرینی یکپارچه شهری بافت‌های تاریخی شهر اسلامی» به این نتیجه رسیدند که نارسایی حاصل از تسلط الگوهای غیربومی، تاکنون تبعات سنگینی را بر سازمان شهری ما تحمیل کرده است. تقلید سطحی و لحاظ نشدن بنیان‌های فرهنگی-اجتماعی بومی، علاوه بر اینکه نتوانسته‌اند به دلیل ناسازگاری با هویت شهر ایرانی-اسلامی مسئله‌ای را حل کنند، گاه اجرای نابجایشان معضلی مضاعف ایجاد کرده است. مسعود و بیگ‌زاده شهرکی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «نگاهداشت و بازآفرینی موتیف‌های آرایه‌ای فضاهای شهری» به این نتیجه رسیدند که فضاهای شهری در گذشته به گونه‌ای منسجم در هماهنگی نانوشته‌ای میان معماران و ارباب حرف مرتبط شکل گرفته‌اند و در آن الگوهایی از آرایه‌ها و نقش‌مایه‌های تزئینی، افزون بر کارکردهای اقلیمی و حتی نیارشی، به‌عنوان عناصر کیفیت‌زا و هویت‌بخش به کار گرفته شدند که نشان از توجه ویژه به عناصر تأثیرگذار بر کیفیات فضاهای شهری داشته است.

امین‌زاده و دادرس (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بازآفرینی فرهنگ‌مدار در بافت تاریخی شهر قزوین با تأکید بر گردشگری شهری» تلاش کردند تا با بهره‌گیری از اصول گردشگری شهری، راهکارهایی برای بازآفرینی بافت‌های تاریخی کشور که به‌عنوان سرمایه‌های ارزشمند امروزه در مرکز توجه نهادهای شهری واقع شده‌اند، ارائه کنند. در این تحقیق از بازآفرینی فرهنگی به‌عنوان رویکردی اساسی تحقیق استفاده شده است. پورزرندی و امینیان (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی قابلیت‌های بازآفرینی پیاده‌راه‌های گردشگری از منظر توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: خیابان ۱۵ خرداد تهران)» به این نتیجه رسیدند که پیاده‌راه‌های گردشگری، رابط اصلی و پیونددهنده فضاهای پویای شهری و گردشگران هستند و می‌توانند علاوه‌بر نقش اقتصادی و اجتماعی، عامل اساسی توسعه گردشگری شهری و حضور فعال گردشگران در فضاهای شهری، محسوب شوند. عباسی اصل (۱۳۹۴) در پایان‌نامه خود با عنوان «ارائه راهکارهای طراحی شهری در بافت قدیم املش در راستای حفاظت و بازآفرینی شهری با تأکید بر گردشگری» به این نتیجه رسید که نقطه‌ای که امروز پژوهش‌های شهرسازی بر آن تکیه

کرده است، نقطه عطفی در تاریخچه چندین دهه مرمت و حفاظت شهری در بافت‌های تاریخی است که در آن تعادل، تعامل و یکپارچه‌نگری بی‌سابقه‌ای خودنمایی می‌کند. این تعادل در پرداختن هم‌زمان به امر توسعه و حفاظت، «حفاظت و بازآفرینی شهری» را به اصلی‌ترین نیروی محرکه شکل‌دهنده بافت‌های تاریخی تبدیل کرده است. پیچیدگی سیستم گردشگری باعث می‌شود برنامه‌ریزی‌های حیاتی دشوار باشد. برنامه‌ریزی برای دستیابی به اهداف استراتژیک مربوط به گردشگری با چارچوب یکپارچه برای کارگردانی گردشگری در ارتباط است (ایرانی هریس و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۱۶). قدمی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «مدل مفهومی بازآفرینی مراکز شهری با تأکید بر گردشگری شهری (نمونه موردی: مرکز شهر ساحلی محمودآباد)» به این نتیجه رسیدند که مراکز شهری در گذشته نه چندان دور، کانون اصلی و قلب تپنده شهرها بوده است، اما هم‌اکنون به دلایل متعددی شاهد کم رنگ شدن و از بین رفتن تدریجی این نقش هستیم. افخمی بنایم (۱۳۹۲) در پایان‌نامه خود با عنوان «بازآفرینی شهری با رویکرد گردشگری شهری (نمونه موردی: محدوده ورودی بازار بزرگ تبریز» به این نتیجه رسید که ظهور نظریات توسعه درون‌زا از اوایل قرن بیستم تاکنون، نیاز به مرمت بافت‌های فرسوده درونی شهرها و توجه به رشد و گسترش کالبدی را ضروری می‌کند. بافت‌های واجد ارزش، با وجود ارزش‌های محتوایی از نظر ریخت‌شناسی بافت و الگوی نوسازی، دچار آشفتگی‌های بصری و عملکردی هستند. توانا (۱۳۹۲) در مقاله خود با عنوان «نوزایی مراکز شهرهای ایرانی با رویکرد به گردشگری شهری» به این نتیجه رسید که امروزه مراکز تاریخی شهرها بستری مناسب برای فعالیت‌های گردشگری و اقتصادی و فراغتی محسوب می‌شوند. در ایران به‌رغم پتانسیل‌های گردشگری بی‌نظیر، مراکز شهرهای تاریخی فرایندی از پوسیدگی اقتصادی و متروکه شدن را طی کرده‌اند. زنگی‌آبادی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی رویکرد بازآفرینی شهری با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: بافت مرکزی شهر مشهد)» به این نتیجه رسیدند که اجرای ناموفق طرح‌های بهسازی و نوسازی شهری باعث توجه به پدیده جدیدی به نام پایداری در پروژه‌های شهری شده است که از عمده‌ترین رویکردها در زمینه پایداری، احیای بافت‌های شهری و تأکید بر رویکرد بازآفرینی است.

با توجه به مروری بر نتایج ادبیات می‌توان اظهار کرد که در سابقه پژوهش‌های حوزه بازآفرینی از منظر گردشگری شهری نمایان است که تاکنون اقدام درخورتوجهی درخصوص آن صورت نگرفته است و غیر از مقاله توانا و همکاران (۱۳۹۲) که انتقادات درخورتأملی در حوزه نگرش‌ها و شاخص‌ها ارائه کرده است، بقیه پژوهش‌ها در حد تبیین ساختار نظری و تشریح حوزه‌ها باقی مانده‌اند؛ ازاین‌رو وجود تحقیقی که بتواند با ارائه تحلیل متکی به روش‌های علمی که دید جامعی از مسئله بازآفرینی از منظر گردشگری ارائه دهد، خالی است. از این منظر می‌توان گفت که پژوهش حاضر به لحاظ موضوعی (گردشگری شهری) از جنبه‌های مختلف آن (توسعه پایدار، رقابت پذیری، برندسازی و غیره) بررسی شده است، اما به لحاظ محتوایی و روش‌های به‌کارگرفته‌شده، دارای نوآوری است و فرازهای متعددی آن را از تحقیقات پیشین متمایز می‌کنند؛ بنابراین اهمیت بررسی این موضوع را می‌توان در دو محور عمده خلاصه کرد: ارزش نظری و ارزش عملی. ویژگی نظری این مطالعه کمک به پیشرفت تخصصی و افزودن بر ادبیات علمی موضوع و برنامه‌ریزی گردشگری شهری و امر بازآفرینی است؛ زیرا تاکنون در زمینه مذکور بررسی‌های بنیادین صورت نپذیرفته است و به تبع آن در کشور ما نیز این موضوع تاکنون چندان بررسی نشده و مدنظر پژوهشگران و برنامه‌ریزان قرار نداشته است. ارزش عملی پژوهش نیز به نوبه خود در تغییر، بهبود و اصلاح روش‌ها و الگوهای مواجهه با امر بازآفرینی از منظر گردشگری شهری است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

روش انجام این تحقیق توصیفی-تحلیلی بود که در آن از روش پیمایشی و تکنیک دلفی برای تهیه اطلاعات استفاده شد. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات، نخست اسناد و مدارک موجود در کتابخانه‌های ادارات و سازمان‌هایی مانند سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، معاونت برنامه‌ریزی استانداری، فرمانداری مطالعه و استفاده شدند. در این تحقیق، ابزار اصلی گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه بود. جامعه آماری پژوهش حاضر، ۳۰ نفر از اساتید صاحب‌نظر، مدیران شهری و شهرداری بودند. در این تحقیق کل جامعه آماری از طریق آزمون‌های کای اسکوئر، فریدمن، آزمون آماری کرامر، آزمون اسپیرمن تجزیه‌وتحلیل شد که بر این اساس سنجش میزان

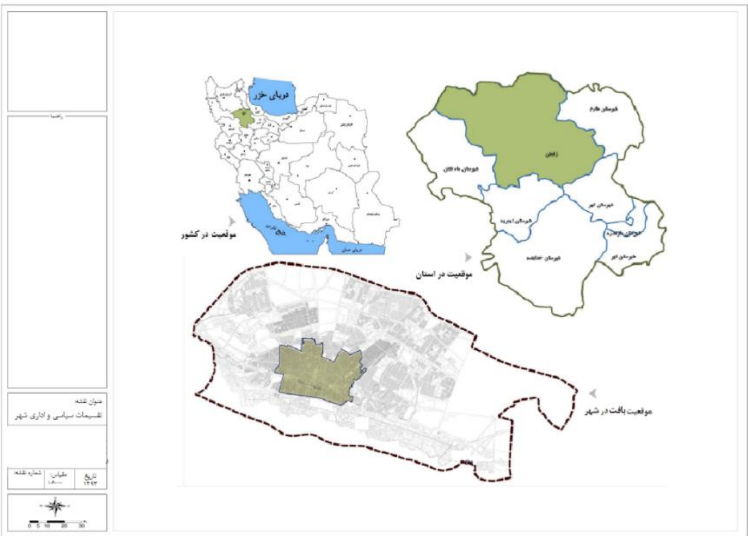
اثرگذاری گردشگری شهری بر بهسازی و بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان با استفاده از آزمون فریدمن، سنجش میزان اثرگذاری گردشگری شهری بر بهسازی و بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان با استفاده از آزمون آماری کرامر، بررسی میزان تأثیر گردشگری شهری بر مؤلفه‌های مربوط به بهسازی و بازآفرینی هسته مرکزی و محلات شهر زنجان با استفاده از آزمون کای اسکوئر یک‌طرفه، سنجش میزان اثرگذاری گردشگری شهری بر ایجاد درآمد و توجه مسئولان امر به حفظ، مرمت و بهسازی و بازآفرینی محلات شهر زنجان با استفاده از آزمون فریدمن، سنجش میزان اثرگذاری گردشگری شهری بر ایجاد درآمد و توجه مسئولان امر به حفظ، مرمت و بهسازی و بازآفرینی محلات شهر با استفاده از آزمون کای اسکوئر یک‌طرفه و سنجش میزان اثرگذاری گردشگری شهری بر ایجاد درآمد و توجه مسئولان امر به حفظ، مرمت و بهسازی و بازآفرینی محلات شهر زنجان با استفاده از آزمون اسپیرمن انجام شد که شرح کلی آن در بخش تجزیه‌وتحلیل ذکر می‌شود.

۳. ۱. معرفی محدوده موردمطالعه

شهر زنجان در زمره شهرهای میانی کشور و مرکز استان زنجان است. این شهر با سابقه طولانی ازجمله شهرهایی است که دوره‌های مختلف فرز و فرود در پویش شهرنشینی را پشت سر نهاده است. زنگان پیش از آنکه زنجان شود، عبارت بود از شهری کوچک و کم‌نشان، با کوچه‌های خاکی، خانه‌های خشتی و گلی، خیابان‌های ناهموار و بی‌درخت، با دیوارها و باروهایی که چند بار ویران شدند و جمعیتی کمتر از ۲۰ هزار نفر، ایستاده بر جاده ابریشم و گذرگاه اصلی مرکز به شمال غربی ایران، که در طی ۱۰۰۰ سال عمران و آبادی محدوده آن چهار بار ویران شد، اما در هشتاد سال اخیر و به‌ویژه بعد از دوره قاجاریه دچار دگرگونی‌های بنیادی در ساختار و چهره شهر شد که نخستین برآیند آن، افزایش جمعیت و وسعت شهر بود (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۷، ص. ۳۵۲). شهر زنجان به‌رغم دارا بودن قدمت تاریخی همسنگ با شهرهای شناخته‌شده، فاقد پیشینه مدون تاریخی است. براساس مطالعات، دیرینگی ناحیه زنجان به اواخر هزاره دوم قبل از میلاد می‌رسد (قزلباش، ۱۳۸۷، ص. ۱۸۱). بعضی از تاریخ‌نگاران شهر زنجان را با شهر (آگانزانا) که بطلمیوس از آن نام برده است یکی دانسته‌اند (پرچگانی، ۱۳۸۳، ص. ۱۷۹). گفته می‌شود، به استناد متون کتیبه‌های آشوری، منطقه‌ای که شهر زنجان در

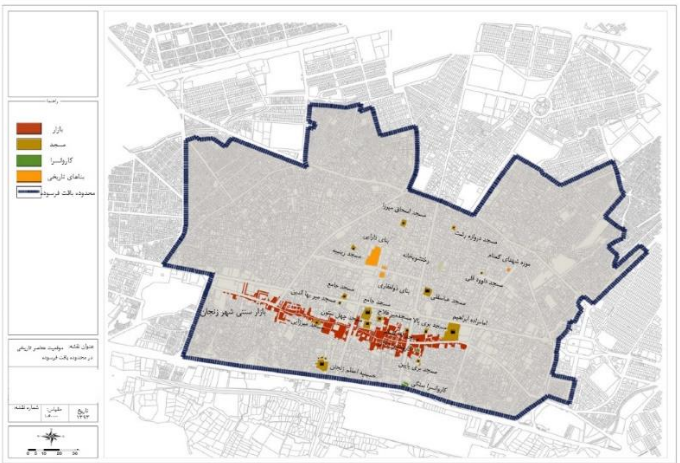
آن واقع شده است، در قرن نهم قبل از میلاد «آندیا» نام داشت و به احتمال زیاد، اقوام ساکن در آن با اقوام لولوبیان و گوتیان مستقر در زاگرس ارتباط داشتند (حسین‌زاده دلیر و حیدری، ۱۳۹۲، ص. ۲۱). حمدالله مستوفی، بنیاد شهر زنجان را از اردشیر بابکان، سردودمان ساسانیان، دانسته و نام نخستین این شهر را «شهین» ذکر کرده است. در *لغت‌نامه دهخدا* هم در سرواژه «شهین» چنین نوشته است: نام شهر زنگان است و معرب آن زنجان باشد و گویند این شهر را اردشیر بابکان بنا کرده است (سوبوته، ۱۳۷۷، ص. ۷۸). پیدایش اجسادی با مومیایی طبیعی معروف به «مردان نمکی» در معدن نمک روستای چهره‌آباد زنجان که کارشناسان عمر آن‌ها را ۲۳۰۰ تا ۲۵۰۰ ساله در نظر گرفته‌اند، نمودی از شکل ظاهری شخصیت پیش از اسلام در منطقه زنجان است (حسینایی، ۱۳۸۸، ص. ۱۱). کلاویخو، سیاح معروف اسپانیایی و سفیر آن کشور در دربار امیر تیمور گورگان، در سفرنامه خود نقل کرده که زنجان قرارگاه داریوش سوم پادشاه هخامنشی بوده است (حسینایی، ۱۳۸۸، ص. ۶). این شهر با سابقه بیش از ۱۴۰۰ سال، ازجمله شهرهایی است که دوره‌های مختلف فراز و فرود در پویش شهرنشینی را پشت سر نهاده است، اما امروزه به لحاظ بررسی‌های تاریخی کمتر مدنظر محققان و مورخان قرار گرفته است. شاید بتوان دلایل آن را در موارد زیر جست‌وجو کرد: یکی از این دلایل، تخریب کامل شهر در ایلغار مغولان و تاتارها بوده است. شهر مجدد احیا شد و کاملاً از صحنهٔ هستی پاک نشد، ولی از نظر عقلی و منطقی، شهری که چند صباحی تخریب و تبدیل به مخروبه و بیغوله شده است، چه جاذبه‌ای برای مورخ و سیاح می‌توانسته داشته باشد تا زمینهٔ تصنیف و تألیف رساله و کتاب دربارهٔ آن فراهم آید؛ دوم اینکه زنجان در طول تاریخ طولانی خود پایتخت هیچ حکومتی نبوده است تا به لطف آن، مدنظر مورخان حکومتی قرار گیرد؛ جز اینکه در برهه‌ای از تاریخ (زمان ایلخانان) حومه‌ای کوچک از همسایهٔ پایتختش (سلطانیه) بوده است و صد البته که شهری کوچک بر کرانهٔ پایتختی بزرگ، جاذبه‌هایی برای معطوف کردن توجه مورخان به خود نداشته است؛ دلیل سوم برای انزوای تاریخی شهر زنجان، وضعیت خاص اقلیم و موقعیت اقتصادی و تجاری شهر بوده است؛ زیرا شهر زنجان با وجود موقعیت چهارراهی و ممتازش، به دلیل اقلیم سرد و خشک و زمستان‌های سخت و طولانی در طول تاریخ، کمتر از مناطق مشابهی چون ری و قزوین مدنظر قرار گرفته است. مجموعهٔ این دلایل و بسیاری دیگر از عوامل که شاید در

برهه‌ای از تاریخ وجود داشته‌اند و گذشت زمان زنجان را در زوایای تاریک تاریخ قرار داده است، موجب بی‌مهری تاریخ و مورخ درباره روشن کردن جایگاه واقعی و تاریخی این شهر شده است که در تقشه گردشگری شهری زنجان به وضوح مشخص است (مکملی، ۱۳۷۹، ص. ۲۱).

شکل ۱. موقعیت شهر زنجان

مأخذ: ترسیم توسط نگارندگان، ۱۴۰۰

شکل ۲. موقعیت نقاط گردشگری شهر زنجان

مأخذ: مهندسین مشاور آرمان‌شهر، ۱۳۹۸

۴. مبانی نظری تحقیق

واژه بازآفرینی یا «Regeneratio» از ریشه فعل Regenerate به معنی احیاکردن، جان دوباره بخشیدن، احیا شدن، از نو رشد کردن، بوده است. در تعریف این عبارت گفته می‌شود که به معنای بازتولید طبیعی، بخشی از یک تمامیت زنده است که درمعرض نابودی قرار گرفته است (رابرت[۱]، ۲۰۰۰، ص. ۷۹). این واژه به شکل گسترده‌ای پس از سال ۱۹۹۵، به‌عنوان جایگزینی برای نوسازی شهری در عرصه ادبیات شهرسازی جریان یافت. کوچ، این جایگزینی را چنین بیان می‌کند: بازآفرینی شهری از آرمان‌ها و دستاوردهای نوسازی شهری که به صورت فرایندی از تغییرات کالبدی اساسی دیده می‌شود و تجدید حیات شهری هرگاه نیاز به اقدام را پیشنهاد می‌دهد، در تدقیق یک رویکرد با شکست مواجه می‌شود و بسیار فراتر حرکت می‌کند (کوچ[۲]، ۱۹۹۰، ص. ۲). واژه بازآفرینی شهری معانی متفاوتی را به ذهن افراد مختلف متبادر می‌کند و در عمل می‌تواند در طیفی از فعالیت‌های بزرگ مقیاس برای ارتقای رشد اقتصادی تا مداخلات در حد محله‌ها و واحد همسایگی به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی بگنجد. در بریتانیا نهاد «شراکت انگلیسی»، بازآفرینی را به‌عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌های هدفمند مطرح می‌کند که تنزل کالبدی، اجتماعی و اقتصادی را در محیط‌هایی که بازار نتوانسته‌اند بدون حمایت دولت موفق به حل آن شود، تغییر دهند (سی آل جی[۳]، ۲۰۰۸). رابرتز در مقدمه کتاب *بازآفرینی شهری*، یکی از جامع‌ترین نگرش‌ها را تعریف بازآفرینی ارائه کرده است: بازآفرینی شهری فرایندی است که به خلق فضاهای شهری جدید با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی (کالبدی و فعالیتی) منجر می‌شود. بازآفرینی شهری عبارت است از دید جامع و یکپارچه و مجموعه اقداماتی که به حل مسائل شهری بینجامد؛ به‌طوری‌که بهبود دائمی در شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی بافتی را که دستخوش تغییر شده است، به وجود آورد (رابرت، ۲۰۰۰، ص. ۱۹). رابرتز و اسکیس در جمع‌بندی در سال ۲۰۰۰ و در آغاز هزاره سوم میلادی بر این عقیده‌اند که سه موضوع کلیدی نیاز به رویکردی جامع دارد که با موضوعات اجتماعی و اقتصادی سروکار دارد. تدوین چشم‌انداز راهبردی یکپارچه بلندمدت و در پیش گرفتن اهداف توسعه پایدار،

1. Robert
2. Couch
3. CLG

ماهیت، محتوا و شکل نظریه و عمل، بازآفرینی شهری را در آینده تعریف خواهد کرد (رابرت و اسکیس[1]، ۲۰۰۰).

بازآفرینی شهری پایدار[2]، پارادایم تأثیرگذاری است که به‌عنوان رویکردی جامع در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی در این تصمیم‌گیری‌ها در سطحی گسترده مطرح شده و پایداری و بسط آن در مفهوم توسعه پایدار بوده است. پارادایم پایداری یا توسعه پایدار در پی دستیابی به شیوه‌های بهینه رفع چالش‌ها، بحران‌های زیست‌محیطی، معضلات توسعه شهری به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی و ایجاد موازنه بین رشد و توسعه و حفاظت از محیط‌زیست مطرح شده است. همچنین از اوایل دهه ۱۹۹۰ مفهوم پایداری به نحو گسترده‌ای با واژه شهری در ابعاد مختلف همراه شد و مقوله‌هایی چون شهر پایدار و توسعه شهری پایدار در ادبیات جهانی مطرح شدند. در جریان تغییر دیدگاه‌ها و تمرکز بر ابعاد پایدار در توسعه شهری انتظار می‌رود که اگر شهرها بخواهند به‌عنوان موتورهای رشد اقتصادی موفق عمل کنند، باید سیاست‌گذاری‌ها را در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی یکپارچه کنند؛ به عبارت دیگر، همان‌طورکه کمیسیون اروپایی اعلام می‌کند، باید تعادلی بین ارتقای رقابت‌های اقتصادی، ادغام و انسجام اجتماعی و مناقشات مسائل زیست‌محیطی برقرار شود (ای‌سی[3]، ۲۰۰۶). در ادامه و هم‌زمان با مطرح شدن مسائل اجتماعی و فرهنگی در توسعه و به‌ویژه توسعه مجدد در برنامه شهرهای پایدار (در بازه زمانی دهه ۹۰ میلادی)، علاوه‌بر ابعاد زیست‌محیطی و اقتصادی، ابعاد اجتماعی و فرهنگی نیز اهمیت خاصی یافتند. پس از آن در آغاز هزاره سوم محیط به موضوعی سیاسی بااهمیتی جهانی تبدیل شده و جهان به مقطعی ویژه از رابطه محیط و جامعه رسیده است (دانش‌پور، ۱۳۸۷، ص. ۴۲۰). سیر تحول در نگاه به توسعه و مطرح شدن ابعاد چندگانه یادشده هم‌راستایی اقدامات احیا و باززنده سازی با مقوله پایداری را نیز در بر گرفت: اهداف شهر پایدار با اقداماتی که به‌منظور بازسازی و بازآفرینی بافت‌های کهن و قدیمی و مناطق مرکزی شهر باید صورت گیرد، کاملاً هماهنگ است و درحقیقت مکمل و حامی یکدیگر هستند؛ زیرا در شهر پایدار نیز هدف این است که قبل از مصرف یا تخریب

1. Robert and skes
2. Sustainable urban regeneration (SUR)
3. EC

اراضی مهم طبیعی یا اراضی بایر در اطراف شهر، از زمین‌های موجود در داخل شهر استفاده شود. تأکید بر ایجاد فضاهای بادوام و احیا و استفاده مجدد از بناها و عناصر موجود در شهر، وجه مشترک مفیدی را بین دو هدف پایداری و حفظ بناها و آثار تاریخی و بافت‌های تاریخی و قدیمی شهری پدید می‌آورد (بحرینی، ۱۳۷۶، ص. ۳۲).

۵. یافته‌های تحقیق

به‌منظور دستیابی به این امر که گردشگری شهری این توان و پتانسیل را دارد که به بهسازی و بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر کمک کند و با توجه به نوع مؤلفه‌های موجود، از آزمون‌های ناپارامتریک فریدمن، کرامر و کای اسکوئر یک‌طرفه استفاده شد که نتایج در جدول‌های زیر آمده است.

جدول ۱. سنجش میزان اثرگذاری گردشگری شهری بر بهسازی و بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان با استفاده از (آزمون فریدمن)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

ردیف	مؤلفه‌ها / نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه	میانگین رتبه‌ای فریدمن	میزان تأثیر عوامل (رتبه)	درجه آزادی	ضریب کای‌اسکوئر	ریب معناداری
۱	گردشگری شهری به چه میزان در حفظ و احیای آثار و بناهای بافت تاریخی شهر زنجان تأثیرگذار است؟	۱۴/۴۳	۲	۲۱	۲۷۴/۱۸۸	۰/۰۰۰**
۲	با توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر، مسئولین چقدر الزام حفظ آثار و بنا را درک خواهند کرد؟	۱۰/۹۵	۱۳			
۳	با بهسازی و بازسازی محلات قدیمی می‌توان بازآفرینی محلات شهر را سبب شد؟	۱۳/۸۳	۴			

ردیف	نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه / مؤلفه‌ها	میانگین رتبه‌ای فریدمن	میزان تأثیر عوامل (رتبه)	درجه آزادی	ضریب کای‌اسکوئر	ریب معناداری
۴	بازآفرینی شهری به چه میزان می‌تواند هویت تاریخی و گذشته شهر را احیا کند؟	۱۴/۱۰	۳			
۵	گردشگری شهری به میزان می‌تواند به بهسازی و احیای محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان کمک کند؟	۱۳/۷۵	۵			
۶	بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر به چه میزان می‌تواند هویت تاریخی شهر را بازگرداند؟	۱۲/۸۳	۹			
۷	احیای هویت تاریخی مرکز شهر روی احساس غرور و افتخار ساکنان شهر به میزان نقش تأثیرگذاری دارد؟	۱۴/۶۳	۱			
۸	نوع رفتار ساکنین محل در فضای گردشگری به چه میزان می‌تواند در تسریع بازآفرینی بافت تاریخی شهر مؤثر باشد؟	۱۲/۱۳	۱۱			
۹	آشنایی ساکنان محل از طرح‌ها و برنامه‌های حوزه گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر است؟	۱۲/۸۳	۹			
۱۰	افزایش رضایتمندی ساکنین محل از سکونت در فضای گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر است؟	۱۳/۰۲	۸			
۱۱	برپایی رویدادهای اجتماعی در حوزه گردشگری می‌تواند در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر باشد؟	۱۳/۰۳	۷			

ردیف	نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه مؤلفه‌ها	میانگین رتبه‌ای فریدمن	میزان تأثیر عوامل (رتبه)	درجه آزادی	ضریب کای‌اسکوئر	ریب معناداری
۱۲	اعتماد مدیران شهری به نظرات ساکنین در فضای گردشگری به چه میزان می‌تواند در بازآفرینی شهر زنجان مؤثر باشد؟	۱۲/۷۲	۹			
۱۳	تقویت تأسیسات اقامتی در شهر مانند (هتل و متل، مهمان‌پذیرها و...) می‌تواند باعث افزایش گردشگر و تسریع بازآفرینی محلات شهری گردد؟	۱۲/۳۸	۱۰			
۱۴	نقش شهرداری زنجان را در توسعه گردشگری و بازآفرینی شهری، چقدر اثرگذار می‌دانید؟	۱۳/۵۲	۶			
۱۵	برنامه‌های نوروزی شهرداری زنجان و میراث فرهنگی و بناهای تاریخی استان را چقدر در توسعه گردشگری مناسب می‌دانید؟	۱۳/۰۲	۸			
۱۶	ورود شهرداری و شورای شهر را در ساخت پروژه‌های تاریخی مانند طرح سبزه میدان در روند تسریع بازآفرینی شهر زنجان چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۱۱/۷۲	۱۲			

تعداد: ۳۰، سطح معناداری تا ۹۹٪ (**)، سطح معناداری تا ۹۵٪ (*)، نبود معناداری (NS)

براساس جدول ۲، نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که مؤلفه اثر احیای هویت تاریخی مرکز شهر بر احساس غرور و افتخار ساکنان شهر (۱۴/۶۳) در رتبه اول و مؤلفه اثر توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر بر درک مسئولان در حفظ آثار و بناها (۱۰/۹۵) در پایین‌ترین رتبه قرار دارد؛ بنابراین با توجه به نظرهای پاسخ‌گویان، گردشگری شهری به حفظ، احیا، بازآفرینی مرکز و محلات شهری و نیز به بهسازی و احیای محلات قدیمی شهر زنجان می‌انجامد که این امر

موجب رونق و توسعه هرچه‌بیشتر هسته مرکزی و همچنین سایر نقاط شهر زنجان در ابعاد مختلف می‌شود. باید در نظر داشت، هویت در محیط‌های مسکونی به دو گونه فردی و اجتماعی پدید می‌آید و مسکن در این میان نقش اصلی را ایفا می‌کند. واحد مسکونی تحت‌تأثیر هویت فردی، در عین هماهنگی با محیط می‌تواند ویژگی‌های فردی داشته باشد. ویژگی فردی تلاشی برای به نمایش گذاردن جایگاه خانواده است و هماهنگی در محیط در پی پدیدآوردن هویت اجتماعی است که معرف و نمادی از شرایط اجتماعی ساکنان در محیط مسکونی است؛ به این ترتیب، هویت، عاملی است که ویژگی‌هایی از انسان را در ارتباط با محیط فیزیکی خانه یا با محیط اجتماعی او قرار می‌دهد. محیط مسکونی به‌عنوان نمادی از ساکنان در فرایند کنش متقابل، ویژگی‌هایی از ساکنان را تفسیر و بیان می‌کند. انگیزش‌ها در این فرایند نیازهای سلسله‌مراتبی مازلو است؛ بنابراین هویت ساکنان در محیط‌های مسکونی از طریق دو معیار بررسی می‌شود: یکی «قابلیت‌های محیط» که تعاملات بالقوه موجود در محیط را از طریق وجوه کیفی و ابعاد کارآمدی فضا پدید می‌آورد؛ دومی «شیوه تعاملات ساکنان با محیط» که از طریق احساس مالکیت آن‌ها نسبت به محیط پدید می‌آید؛ زیرا هویت اجتماعی براساس همکاری اجتماعی شکل می‌گیرد و در ارتباط با احساس زندگی در محیطی است که به همه افراد ذی‌نفع در آن تعلق دارد؛ یعنی «احساس ما» بودن با دیگران باید وجود داشته باشد.

جدول ۲. سنجش میزان اثر گذاری گردشگری شهری بر بهسازی و بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان با استفاده از (آزمون آماری کرامر)

مأخذ: یافته‌های پژوهش،۱۴۰۰

نظرات هر دو گروه از پاسخ‌گویان / ردیف	متغیر مستقل	متغییر وابسته	آماره کرامر	سطح معناداری
۱	نقش گردشگری شهری	گردشگری شهری به چه میزان در حفظ و احیای آثار و بناهای بافت تاریخی شهر زنجان تأثیرگذار است؟	۰/۵۶۷	۰/۰۰۰**

نظرات هر دو گروه از پاسخ‌گویان ردیف	متغیر مستقل	متغیر وابسته	آماره کرامر	سطح معناداری
۲		با توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر، مسئولین چقدر الزام حفظ آثار و بنا را درک خواهند کرد؟	۰/۴۴۶	۰/۰۳۹*
۳		با بهسازی و بازسازی محلات قدیمی می‌توان بازآفرینی محلات شهر را سبب شد؟	۰/۶۲۴	۰/۰۰۰**
۴		بازآفرینی شهری به چه میزان می‌تواند هویت تاریخی و گذشته شهر را احیا کند؟	۰/۵۶۵	۰/۰۰۰**
۵		گردشگری شهری به میزان می‌تواند به بهسازی و احیای محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان کمک کند؟	۰/۵۸۹	۰/۰۰۰**
۶		بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر به چه میزان می‌تواند هویت تاریخی شهر را بازگرداند؟	۰/۴۸۸	۰/۰۰۰**
۷		احیای هویت تاریخی مرکز شهر روی احساس غرور و افتخار ساکنان شهر به میزان نقش تأثیرگذاری دارد؟	۰/۵۵۸	۰/۰۰۰**
۸		نوع رفتار ساکنین محل در فضای گردشگری به چه میزان می‌تواند در تسریع بازآفرینی بافت تاریخی شهر مؤثر باشد؟	۰/۶۷۲	۰/۰۰۰**
۹		آشنایی ساکنان محل از طرح‌ها و برنامه‌های حوزه گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر است؟	۰/۶۶۹	۰/۰۰۰**
۱۰		افزایش رضایتمندی ساکنین محل از سکونت در فضای گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر است؟	۰/۶۴۰	۰/۰۰۰**
۱۱		برپایی رویدادهای اجتماعی در حوزه گردشگری می‌تواند در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر باشد؟	۰/۵۶۳	۰/۰۰۰**

نظرات هر دو گروه از پاسخ‌گویان ردیف	متغیر مستقل	متغیر وابسته	آماره کرامر	سطح معناداری
۱۲		اعتماد مدیران شهری به نظرات ساکنین در فضای گردشگری به چه میزان می‌تواند در بازآفرینی شهر زنجان مؤثر باشد؟	۰/۶۸۹	۰/۰۰۰**
۱۳		تقویت تأسیسات اقامتی در شهر مانند (هتل و متل، مهمان‌پذیرها و...) می‌تواند باعث افزایش گردشگر و تسریع بازآفرینی محلات شهری گردد؟	۰/۵۲۴	۰/۰۱۶*
۱۴		نقش شهرداری زنجان را در توسعه گردشگری و بازآفرینی شهری چقدر اثرگذار می‌دانید؟	۰/۶۴۸	۰/۰۰۰**
۱۵		برنامه‌های نوروزی شهرداری زنجان و میراث فرهنگی و بناهای تاریخی استان را چقدر در توسعه گردشگری مناسب می‌دانید؟	۰/۴۳۸	۰/۰۴۵*
۱۶		ورود شهرداری و شورای شهر را در ساخت پروژه‌های تاریخی مانند طرح سبزه میدان در روند تسریع بازآفرینی شهر زنجان چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۰/۴۵۲	۰/۰۳۱*

تعداد: ۳۰، سطح معناداری تا ۹۹٪ (**)، سطح معناداری تا ۹۵٪ (*)، نبود معناداری (NS)

براساس یافته‌های جدول ۲ که به بررسی میزان اثرگذاری گردشگری شهری به‌عنوان متغیر مستقل بر هریک از مؤلفه‌های مذکور در جدول (متغیرهای وابسته) پرداخته است، می‌توان با توجه به مقدار معناداری بیان کرد که بین متغیر مستقل گردشگری شهری زنجان و همه مؤلفه‌های مذکور (متغیرهای وابسته) رابطه معناداری وجود دارد و این مؤلفه‌ها توانستند سطح معناداری ۹۹ درصدی را به خود اختصاص دهند؛ البته گفتنی است که چهار مؤلفه ذکرشده در جدول (اثر توسعه گردشگری در بافت قدیم شهردر درک مسئولین در حفظ آثار و بناها، تقویت تأسیسات اقامتی در شهر مانند (هتل و متل، مهمان‌پذیرها و...)، برنامه‌های نوروزی شهرداری زنجان و میراث فرهنگی و بناهای تاریخی استان، ورود شهرداری و شورای شهر در ساخت پروژه‌های

تاریخی مانند طرح سبزه میدان در روند تسریع بازآفرینی شهر زنجان)، با مؤلفه گردشگری رابطه‌ای در سطح ۹۵ درصد را دارند. درمجموع با توجه به نتایج آزمون جدول ۳ می‌توان گفت، این نتایج نشان از موفقعیت و مطلوبیت گردشگری شهری در احیا و بازآفرینی هسته مرکزی و بهسازی محلات قدیمی و تاریخی محلات شهر زنجان دارد. باتوجه به اینکه هسته مرکزی و قدیمی شهر هویت تاریخی شهر را نشان می‌دهد، با رونق گردشگری بار دیگر هویت و اصالت مرکز شهر زنده شده و این امر باعث رشد و توسعه شهر زنجان در همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و توریستی–تفریحی می‌شود.

جدول ۳. نتایج آزمون کای‌اسکوئر یک‌طرفه برای بررسی میزان تأثیر گردشگری شهری بر مؤلفه‌های مربوط به بهسازی و بازآفرینی هسته مرکزی و محلات شهر زنجان

مأخذ: یافته‌های پژوهش،۱۴۰۰

ردیف	مؤلفه‌ها — نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه	میانگین	درجه آزادی	ضریب کای اسکوئر	ضریب معناداری
۱	گردشگری شهری به چه میزان در حفظ و احیای آثار و بناهای بافت تاریخی شهر زنجان تأثیرگذار است؟	۴/۳۶	۳	۱۹/۸۶۷	۰/۰۰۰**
۲	با توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر، مسئولین چقدر الزام حفظ آثار و بنا را درک خواهند کرد؟	۳/۹۶	۲	۳/۸۰۰	ns۰/۱۵۰
۳	با بهسازی و بازسازی محلات قدیمی می‌توان بازآفرینی محلات شهر را سبب شد؟	۴/۳۰	۲	۱۶/۱۲۳	۰/۰۰۰**
۴	بازآفرینی شهری به چه میزان می‌تواند هویت تاریخی و گذشته شهر را احیا کند؟	۴/۳۰	۳	۱۶/۱۳۳	۰/۰۰۰**
۵	گردشگری شهری به میزان می‌تواند به بهسازی و احیای محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر زنجان کمک کند؟	۴/۲۶	۳	۱۹/۳۳۳	۰/۰۰۰**

ردیف	نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه مؤلفه‌ها	میانگین	درجه آزادی	ضریب کای اسکوئر	ضریب معناداری
۶	بازآفرینی محلات قدیمی و هسته مرکزی شهر به چه میزان می‌تواند هویت تاریخی شهر را بازگرداند؟	۴/۱۶	۳	۱۴/۵۳۳	۰/۰۰۰**
۷	احیای هویت تاریخی مرکز شهر روی احساس غرور و افتخار ساکنان شهر به میزان نقش تأثیرگذاری دارد؟	۴/۴۰	۳	۲۰/۹۳۳	۰/۰۰۰**
۸	نوع رفتار ساکنین محل در فضای گردشگری به چه میزان می‌تواند در تسریع بازآفرینی بافت تاریخی شهر مؤثر باشد؟	۴/۰۰	۴	۲۲/۳۳۳	۰/۰۰۰**
۹	آشنایی ساکنان محل از طرح‌ها و برنامه‌های حوزه گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر است؟	۴/۱۶	۳	۱۳/۴۷۶	۰/۰۰۰**
۱۰	افزایش رضایتمندی ساکنین محل از سکونت در فضای گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر است؟	۴/۲۳	۲	۶/۲۰۰	۰/۰۰۰**
۱۱	برپایی رویدادهای اجتماعی در حوزه گردشگری می‌تواند در بازآفرینی بافت تاریخی مؤثر باشد؟	۴/۲۳	۳	۱۴/۰۰۰	۰/۰۰۰**
۱۲	اعتماد مدیران شهری به نظرات ساکنین در فضای گردشگری به چه میزان می‌تواند در بازآفرینی شهر زنجان مؤثر باشد؟	۴/۲۰	۳	۲۲/۵۳۳	۰/۰۰۰**
۱۳	تقویت تأسیسات اقامتی در شهر مانند (هتل و متل، مهمان‌پذیرها و...) می‌تواند باعث افزایش گردشگر و تسریع بازآفرینی محلات شهری گردد؟	۴/۰۶	۳	۷/۸۶۷	۰/۰۰۰**
۱۴	نقش شهرداری زنجان را در توسعه گردشگری و بازآفرینی شهری، چقدر اثرگذار می دانید؟	۴/۲۳	۳	۲۳/۶۰۰	۰/۰۰۰**

ردیف	نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه مؤلفه‌ها	میانگین	درجه آزادی	ضریب کای اسکوئر	ضریب معناداری
۱۵	برنامه‌های نوروزی شهرداری زنجان و میراث فرهنگی و بناهای تاریخی استان را چقدر در توسعه گردشگری مناسب می‌دانید؟	۴/۱۶	۲	۱/۴۰۰	ns۰/۴۹۷
۱۶	ورود شهرداری و شورای شهر را در ساخت پروژه‌های تاریخی مانند طرح سبزه میدان در روند تسریع بازآفرینی شهر زنجان چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۴/۰۰	۳	۹/۲۰۰	۰/۰۲۷*

سطح معناداری تا ۹۹٪ (**)، سطح معناداری تا ۹۵٪ (*)، نبود معناداری (NS)

براساس جدول ۴ همان‌گونه که مشاهده می‌شود، از طریق آزمون کای‌اسکوئر به سنجش نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه در شهر زنجان پرداخته شد. با توجه به خروجی‌های این آزمون آماری ناپارامتریک می‌توان به این مسئله پی برد که اکثر مؤلفه‌های مطرح‌شده در جدول تا سطح ۹۹ درصد مؤثر واقع شدند و فقط میزان تأثیرگذاری آن‌ها در این امر متفاوت بوده است. با توجه به میانگین رتبه‌ای موجود در آزمون و مقدار کای‌اسکوئر می‌توان به این امر دست یافت که بیشترین تأثیر این مؤلفه‌ها به اثر احیای هویت تاریخی مرکز شهر بر احساس غرور و افتخار ساکنان شهر زنجان بوده است و همچنین یک مؤلفه مطرح‌شده در جدول تا سطح ۹۵ درصد مؤثر واقع شده است که این امر نیز نشان از رابطه معنادار و مطلوبیت مؤلفه مذکور دارد. در بین مؤلفه‌های مطرح‌شده در جدول، دو مؤلفه توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر و الزام درک مسئولان در حفظ آثار و بنا و برنامه‌های نوروزی شهرداری زنجان و میراث فرهنگی، هیچ رابطه معناداری وجود ندارد. درمجموع به این نتیجه رسیدیم که میزان چولگی در بین اکثر این مؤلفه‌ها بسیار کم است، به‌جز دو مؤلفه توسعه گردشگری در بافت قدیم شهر و الزام درک مسئولان در حفظ آثار و بنا و برنامه‌های نوروزی شهرداری زنجان و میراث فرهنگی که رابطه معناداری با گردشگری ندارند.

جدول ۴. سنجش میزان اثر گذاری گردشگری شهری بر ایجاد درآمد و توجه مسئولان امر به حفظ، مرمت و بهسازی و بازآفرینی محلات شهر زنجان با استفاده از آزمون فریدمن

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

ردیف	نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه — مؤلفه‌ها	میانگین رتبه‌ای فریدمن	میزان تأثیر عوامل (رتبه)	درجه آزادی	ضریب کای‌اسکوئر	ضریب معناداری
۱	با گسترش گردشگری در شهر به چه میزان می‌توان از درآمد آن برای احیای آن بافت استفاده کرد؟	۷/۹۳	۵	۱۳	۴۴/۳۱۴	۰/۰۰۰**
۲	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری چقدر با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم برای احیا و بهسازی بافت موافق است؟	۴/۰۳	۱۱			
۳	با افزایش درآمد حاصل از گردشگران به چه میزان می‌توان مقدار قابل‌توجهی از این درآمد را به بهسازی و احیای خود مکان اختصاص داد؟	۷/۵۸	۷			
۴	افزایش گردشگری شهری تا اندازه‌ای موجب رونق گرفتن صنایع دستی شهر زنجان خواهد شد؟	۷/۸۲	۶			
۵	ورود گردشگران به شهر زنجان به چه میزان می‌تواند در کاهش بیکاری اثر گذار باشد؟	۷/۲۰	۹			

۶	گردشگری شهری تا چه اندازه‌ای بهبود درآمد اهالی محله و شهر را به دنبال خواهد داشت؟	۷/۴۸	۸			
۷	گردشگری موجب افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه شهر زنجان می‌شود؟	۸/۴۳	۲			
۸	گردشگری شهری به چه میزان می‌تواند موجب افزایش بازارهای جدید برای تولیدات محلی شود؟	۷/۸۲	۶			
۹	گردشگری شهری به چه میزان می‌تواند موجب خلق فرصت‌های شغلی جدید در شهر زنجان شود؟	۸/۹۳	۱			
۱۰	گردشگری شهری به چه میزان موجب افزایش بهبود کمی و کیفی صنایع دستی شهر زنجان شود؟	۷/۲۰	۹			
۱۱	تقویت زیرساخت‌های گردشگری شهر زنجان به چه میزان می‌تواند باعث جذب گردشگر و به تبع آن افزایش درآمد پایدار شهر گردد؟	۸/۰۲	۴			
۱۲	حکمروایی مطلوب شهری می‌تواند باعث هماهنگی یکپارچه سازمان‌ها و ارگان‌ها در زمینه توسعه‌ی گردشگری پایدار شهری و	۷/۵۸	۷			

	به تبع آن رونق اقتصادی شهر زنجان گردد؟					
۱۳	داشتن برنامه منسجم اقتصادی در حوزه گردشگری شهری زنجان در زمینه چگونگی توسعه آینده شهر می‌تواند باعث هماهنگی سازمان‌ها و ارگان‌های شهری شود؟	۶/۶۵	۱۰			
۱۴	به‌کارگیری چشم‌انداز بلندمدت توسعه شهری در حوزه گردشگری شهری در جهت رسیدن به مدیریت یکپارچه شهری می‌تواند موجب توسعه پایدار گردشگری شهر زنجان شود؟	۸/۳۲	۳			

تعداد: ۳۰، سطح معناداری تا ۹۹٪ (**)، سطح معناداری تا ۹۵٪ (*)، نبود معناداری (NS)

براساس جدول ۴ نتیجه آزمون فریدمن نشان داد که مؤلفه خلق فرصت‌های شغلی جدید در شهر زنجان از طریق گردشگری (۸/۹۳) در رتبه اول و مؤلفه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم با احیای و بهسازی بافت موافق است، (۴/۰۳) در پایین‌ترین رتبه قرار دارد؛ بنابراین با توجه به نظرهای پاسخ‌گویان، گردشگری شهری با ایجاد درآمد، زمینه توجه هر چه بیشتر و بهتر مسئولان شهر را به حفظ، مرمت، بهسازی و درنهایت بازآفرینی محلات شهری فراهم خواهد کرد.

جدول ۵. نتایج آزمون کای‌اسکوئر یک‌طرفه برای سنجش میزان اثر گذاری گردشگری شهری بر ایجاد درآمد و توجه مسئولان امر به حفظ، مرمت و بهسازی و بازآفرینی محلات شهر زنجان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

ردیف	مؤلفه‌ها / نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه	میانگین	درجه آزادی	ضریب کای‌اسکوئر	ضریب معناداری
۱	با گسترش گردشگری در شهر به چه میزان می‌توان از درآمد آن برای احیای آن بافت استفاده کرد؟	۴/۳۶	۳	۱۸/۳۳۳	۰/۰۰۰**
۲	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری چقدر با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم برای احیای و بهسازی بافت موافق است؟	۳/۵۶	۲	۳/۲۰۰	ns۰/۲۰۲
۳	با افزایش درآمد حاصل از گردشگران به چه میزان می‌توان مقدار قابل‌توجهی از این درآمد را به بهسازی و احیای خود مکان اختصاص داد؟	۴/۸۳	۴	۲۷/۶۶۷	۰/۰۰**
۴	افزایش گردشگری شهری تا اندازه‌ای موجب رونق گرفتن صنایع دستی شهر زنجان خواهد شد؟	۴/۳۳	۳	۱۷/۴۶۷	۰/۰۰۰**
۵	ورود گردشگران به شهر زنجان به چه میزان می‌تواند در کاهش بیکاری اثرگذار باشد؟	۴/۲۶	۲	۱۵/۶۶۷	۰/۰۰۳**
۶	گردشگری شهری تا چه اندازه‌ای بهبود درآمد اهالی محله و شهر را به دنبال خواهد داشت؟	۴/۹۰	۴	۲۸/۲۸۶	۰/۰۰۰**
۷	گردشگری موجب افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه شهر زنجان می‌شود؟	۴/۴۶	۳	۱۸/۵۳۳	۰/۰۰۰**
۸	گردشگری شهری به چه میزان می‌تواند موجب افزایش بازارهای جدید برای تولیدات محلی شود؟	۴/۴۰	۳	۱۸/۵۹۳	۰/۰۰۰**
۹	گردشگری شهری به چه میزان می‌تواند موجب خلق فرصت‌های شغلی جدید در شهر زنجان شود؟	۴/۵۸	۴	۲۱/۲۰۳	۰/۰۰۰**
۱۰	گردشگری شهری به چه میزان موجب افزایش بهبود کمی و کیفی صنایع دستی شهر زنجان شود؟	۴/۳۳	۳	۱۷/۶۸۹	۰/۰۰۰**
۱۱	تقویت زیرساخت‌های گردشگری شهر زنجان به چه میزان می‌تواند باعث جذب گردشگر و به تبع آن افزایش درآمد پایدار شهر گردد؟	۴/۶۴	۲	۲۰/۶۶۷	۰/۰۰۰**

ضریب معناداری	ضریب کای‌اسکوئر	درجه آزادی	میانگین	مؤلفه‌ها نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه	ردیف
۰/۰۲۵*	۱۲/۶۰۰	۲	۴/۱۳	حکمروایی مطلوب شهری می‌تواند باعث هماهنگی یکپارچه سازمان‌ها و ارگان‌ها در زمینه توسعه‌ی گردشگری پایدار شهری و به تبع آن رونق اقتصادی شهر زنجان گردد؟	۱۲
۰/۰۰۰**	۱۵/۸۰۰	۳	۴/۴۳	داشتن برنامه منسجم اقتصادی در حوزه گردشگری شهری زنجان در زمینه چگونگی توسعه آینده شهر می‌تواند باعث هماهنگی سازمان‌ها و ارگان‌های شهری شود؟	۱۳
۰/۰۱۴*	۱۳/۴۶۷	۲	۴/۲۸	به‌کارگیری چشم‌انداز بلندمدت توسعه شهری در حوزه گردشگری شهری در جهت رسیدن به مدیریت یکپارچه شهری می‌تواند موجب توسعه پایدار گردشگری شهر زنجان شود؟	۱۴

تعداد: ۳۰، سطح معناداری تا ۹۹٪ (**)، سطح معناداری تا ۹۵٪ (*)، نبود معناداری (NS)

براساس جدول ۵ همان‌گونه که مشاهده می‌شود، از طریق آزمون کای‌اسکوئر به سنجش نظرات کارشناسان شهری، کارشناسان میراث فرهنگی و اعضای هیئت‌علمی و مدرسان دانشگاه در شهر زنجان پرداخته شد. با توجه به خروجی‌های این آزمون آماری ناپارامتریک می‌توان به این مسئله پی برد که اکثر مؤلفه‌های مطرح‌شده در جدول تا سطح ۹۹ درصد مؤثر واقع شدند و فقط میزان تأثیرگذاری آن‌ها در این امر متفاوت بوده است که با توجه به میانگین رتبه‌ای موجود در آزمون و مقدار کای اسکوئر می‌توان به این امر دست یافت که بیشترین تأثیر گردشگری بر بهبود درآمد اهالی محله و شهر زنجان بوده است. همچنین دو مؤلفه مطرح‌شده در جدول (به‌کارگیری چشم‌انداز بلندمدت توسعه شهری در حوزه گردشگری شهری و حکمروایی مطلوب شهری) تا سطح ۹۵ درصد مؤثر واقع شده است که این امر نیز نشان از رابطه معنادار و مطلوبیت مؤلفه مذکور دارد. در بین مؤلفه‌های مطرح‌شده در جدول، یک مؤلفه (موافقت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم

برای احیا و بهسازی بافت) هیچ رابطه معناداری وجود ندارد. درمجموع به این نتیجه رسیدیم که میزان چولگی در بین اکثر این مؤلفه‌ها بسیار کم بوده است؛ به‌جز مؤلفه «موافقت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم برای احیا و بهسازی بافت» که رابطه معناداری با گردشگری ندارد.

جدول ۶. سنجش میزان اثر گذاری گردشگری شهری بر ایجاد درآمد و توجه مسئولین امر در حفظ، مرمت و بهسازی و بازآفرینی محلات شهر زنجان با استفاده از آزمون اسپیرمن

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

متغیر مستقل	متغیرهای وابسته	مقدار اسپیرمن	سطح معناداری
گردشگری شهری	با گسترش گردشگری در شهر به چه میزان می‌توان از درآمد آن برای احیای آن بافت استفاده کرد؟	۰/۳۹۴	*۰/۰۲۳
	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری چقدر با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم برای احیا و بهسازی بافت موافق است؟	۰/۳۵۵	ns۰/۰۵۴
	با افزایش درآمد حاصل از گردشگران به چه میزان می‌توان مقدار قابل‌توجهی از این درآمد را به بهسازی و احیای خود مکان اختصاص داد؟	۰/۵۳۶	**۰/۰۰۰
	افزایش گردشگری شهری تا اندازه‌ای موجب رونق گرفتن صنایع دستی شهر زنجان خواهد شد؟	۰/۳۸۷	*۰/۰۳۳
	ورود گردشگران به شهر زنجان به چه میزان می‌تواند در کاهش بیکاری اثرگذار باشد؟	۰/۵۳۸	**۰/۰۰۰
	گردشگری شهری تا چه اندازه‌ای بهبود درآمد اهالی محله و شهر را به دنبال خواهد داشت؟	۰/۳۸۵	*۰/۰۳۶
	گردشگری موجب افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه شهر زنجان می‌شود؟	۰/۳۱۲	ns۰/۰۹۴
	گردشگری شهری به چه میزان می‌تواند موجب افزایش بازارهای جدید برای تولیدات محلی شود؟	۰/۴۳۴	*۰/۰۱۷
	گردشگری شهری به چه میزان می‌تواند موجب خلق فرصت‌های شغلی جدید در شهر زنجان شود؟	۰/۵۳۲	**۰/۰۰۰

متغیر مستقل	متغیرهای وابسته	مقدار اسپیرمن	سطح معناداری
	گردشگری شهری به چه میزان موجب افزایش بهبود کمی و کیفی صنایع دستی شهر زنجان می‌شود؟	۰/۴۸۹	**۰/۰۰۶
	تقویت زیرساخت‌های گردشگری شهر زنجان به چه میزان می‌تواند باعث جذب گردشگر و به تبع آن افزایش درآمد پایدار شهر گردد؟	۰/۳۸۷	*۰/۰۳۴
	حکمروایی مطلوب شهری می‌تواند باعث هماهنگی یکپارچه سازمان‌ها و ارگان‌ها در زمینه توسعه‌ی گردشگری پایدار شهری و به تبع آن رونق اقتصادی شهر زنجان گردد؟	۰/۴۸۶	**۰/۰۰۶
	داشتن برنامه منسجم اقتصادی در حوزه گردشگری شهری زنجان در زمینه چگونگی توسعه آینده شهر می‌تواند باعث هماهنگی سازمان‌ها و ارگان‌های شهری شود؟	۰/۴۹۵	*۰/۰۰۰
	به‌کارگیری چشم‌انداز بلندمدت توسعه شهری در حوزه گردشگری شهری در جهت رسیدن به مدیریت یکپارچه شهری می‌تواند موجب توسعه پایدار گردشگری شهر زنجان شود؟	۰/۵۰۲	**۰/۰۰۰

تعداد: ۳۷۴، ** معناداری: در سطح ۹۹٪، * معناداری: درسطح ۹۵٪، NS: نبود معناداری

براساس جدول ۶ که آزمون اسپیرمن اثرات گردشگری شهری (متغیر مستقل) را بر مؤلفه‌های مطرح‌شده در جدول (متغیر وابسته) در شهر زنجان ارزیابی کرده است، می‌توان با استناد به خروجی‌های این آزمون آماری این گونه قلمداد کرد که بین گردشگری به‌عنوان یک متغیر اثرگذار و مستقل با اکثر گویه‌های مطرح‌شده در جدول به‌عنوان متغیرهای معیار یا وابسته، رابطه معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد. از میان مؤلفه‌های مذکور، ۵ مؤلفه با گردشگری در سطح ۹۵ درصد رابطه دارد که درمجموع نشان از مطلوبیت اثر گردشگری بر گویه‌های مذکور دارد. با توجه به نظرهای پاسخ‌گویان، از میان مؤلفه‌های مطرح‌شده، تنها دو مؤلفه «موافقت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با اختصاص مبلغ بیشتری از درآمد توریسم برای احیا و بهسازی بافت» و «اثر گردشگری بر افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه شهر زنجان»، هیچ رابطه معناداری وجود ندارد.

۶. نتیجه‌گیری

نتایج نشان می‌دهد که افزایش گردشگری شهری باعث هویت‌بخشی و بازآفرینی اماکن تاریخی شده است. همچنین اطلاعات حاصل از حضور گردشگران با افزایش درآمد باعث رونق گردشگری و توجه هر چه بیشتر مدیران شهری به بهسازی بافت‌های باارزش تاریخی زنجان طی سال‌های اخیر شده است که ضمن ایجاد اشتغال، زمینه بازآفرینی شهری را نیز فراهم کرده است. با مطالعه و بررسی وضعیت موجود شهر و مشاهده اماکن بهسازی، مرمت و بازآفرین‌شده می‌توان به این نتیجه رسید که با گسترش گردشگری شهری و افزایش درآمد حاصل از این مسئله، روز به روز اهمیت این امر برای مسئولان شهری روشن می‌شود و آن‌ها را به این امر ترغیب می‌کند که خودشان نیز در این امر پیشقدم شوند و با مشارکت همه مسئولان ازجمله استانداری، فرمانداری، میراث فرهنگی، شهرداری و شورای شهر، زمینه را برای برنامه‌ریزی و طراحی اماکن موردنیاز برای گردشگران و مردم شهر فراهم کرده و بازآفرینی شهری را در محلات هدف پیاده کنند.

گردشگری در بافت قدیمی باعث توسعه روابط فرهنگی و تحکیم وحدت محلی می‌شود و همکاری و مشارکت بین‌محله‌ای تقویت خواهد شد. ازآنجاکه ساکنین محلی و به‌خصوص جوانان شاهد توجه و علاقه توریست‌ها به مسائل حفاظت از محیط‌زیست هستند، توریسم سطح آگاهی درمورد این مسائل را ارتقا می‌بخشد. گردشگری باعث ترغیب و حرکت به سمت ارتقای شرایط محیطی بافت‌های قدیمی و تاریخی، تمیز نگه‌داشتن محیط آن‌ها و جلوگیری از تخریب، ایجاد امنیت و جلوگیری از آلودگی‌های محیطی می‌شود. با توجه به نتایج آزمون، می‌توان این فرضیه را تأیید کرد. این یافته می‌تواند با یافته‌های مطالعات احدنژاد و همکاران (۱۳۹۷)، حیدری و همکاران (۱۳۹۹) و پوراحمد و همکاران (۱۳۹۴) منطبق باشد. یافته‌های این تحقیقات نشان می‌دهد که توسعه گردشگری شهری، اثرات عمیقی بر جامعه محلی به جای می‌نهد. در راستای بعد فرهنگی، توسعه گردشگری شهری، فرهنگ و صنایع خالق محلی را تحت‌تأثیر خود قرار داده و اثرات مثبت توسعه گردشگری شهری بر بازآفرینی هنر و صنایع دستی سنتی و حفظ ساختمان‌های تاریخی به رسمیت شناخته شده است. اثرات بالقوه تجاری‌سازی صنایع فرهنگی قابل‌توجه است و موجبات رشد اقتصادی منطقه را فراهم خواهد کرد. همچنین یافته‌های مطالعه

تیمویتی و همکاران (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که برای شکل‌گیری گردشگری شهری نقش مهمی در حس تعاملات شهروندی خواهند داشت که می‌تواند این امر یکی از پایه‌های اصلی بازآفرینی شهری باشد.

دومین فرضیه‌ای که در ارتباط با بررسی نقش و اثرات گردشگری شهری در بازآفرینی شهر زنجان مطرح می‌شود، این است که بین گردشگری و ایجاد درآمد و توجه مسئولان شهر به حفظ، مرمت، بهسازی و درنهایت بازآفرینی محلات شهر زنجان رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به نوع مؤلفه‌های موجود از آزمون‌های ناپارامتریک، فریدمن، کای‌اسکوئر یک‌طرفه و اسپیرمن استفاده شد که نتایج حاصل از مؤلفه‌های مذکور نشان از تأثیر نسبتاً زیاد گردشگری در ایجاد درآمد و توجه نسبتاً زیاد مسئولان امر به حفظ، مرمت، بهسازی و بازآفرینی محلات شهر زنجان دارد. بنابر نتایج آزمون‌های گرفته‌شده می‌توان این فرضیه را تا سطح اطمینان نسبتاً زیاد تأیید کرد. این یافته نیز با یافته‌های مطالعات ارغان و طوسی‌نژاد (۱۳۹۷)، حیدری و همکاران (۱۳۹۸) و غنی‌پور تفرشی (۱۳۹۱) منطبق است که اقتصاد گردشگری با افزایش سطح درآمدی و اشتغال‌زایی ارتباط قوی‌تری دارد و همبستگی معنادار و مثبتی بین توسعه گردشگری شهری و شاخص‌های اقتصادی مذکور وجود دارد.

درنهایت می‌توان گفت با مطالعه اطلاعات حاصل از حضور گردشگران و چگونگی بهسازی بافت‌های باارزش و تاریخی زنجان طی سال‌های اخیر و همچنین افزایش گردشگری شهری در اماکن تاریخی و تفریحی شهر و سودآوربودن آن، ضمن ایجاد اشتغال برای افراد، زمینه برای مردم و مسئولان شهری فراهم می‌شود تا با اشتیاق و علاقه از بهسازی بافت حمایت کنند و گاهی نه‌تنها مشکلی برای طرح به وجود نیاید، بلکه با حمایت مردم طرح را سریع‌تر پیش ببرند؛ به‌طوری‌که اجرای طرح سبزه میدان نماد زنده از مشارکت مردم، مسئولان و صاحبان مشاغل و مغازه‌داران در یک محیط کوچک شهری به شمار می‌رود. بهسازی بافت و ارزش پیدا کردن آن با جذب گردشگر و سود و درآمد سرشار ناشی از گسترش توریسم، بهترین راه برای بازآفرینی بافت‌های قدیمی شهرها است و ضمن احیای هویت شهرها و حس تعلق مکانی، زمینه را برای پذیرش توریسم و گردشگری شهری فراهم می‌کند که می‌توان با درآمد حاصل از به بهسازی هر چه بهتر شهر کمک کرد. طبق مطالعات میدانی و جمع‌آوری اطلاعات حاصل از تکنیک دلفی

و مصاحبه با کارشناسان حوزه گردشگری، اساتید حوزه گردشگری و مسئولان شهرداری درگیر در حوزه گردشگری و پرسش‌های مطرح‌شده در حضور کارشناسان، همه به‌اتفاق اثرات گردشگری را بر بازآفرینی و بازسازی شهری به‌صورت ملموس مشاهده کرده‌اند و قبول دارند که افزایش گردشگری شهری به‌صورت مستقیم بر افزایش درآمد تأثیرگذار است؛ همین امر مسئولان شهری ازجمله میراث فرهنگی و شهرداری را بر آن خواهد داشت تا از این پتانسیل به نحو احسن استفاده کند و این امر به‌صورت غیرمستقیم، احساس هویت، غرور و حس محلیت و تعلق خاطر مکانی را در شهروندان زنده خواهد کرد و باعث برجسته شدن این مسئله خواهد شد. همه این عوامل بر شادابی و نشاط ساکنین محله و شهر تأثیرگذارند و ضمن هویت پیداکردن محله، شادی و نشاط را نیز برای مردم محله و شهر به ارمغان خواهد آورد و ساعتی از اوغات فراغت مردم را نیز پر خواهد کرد. همچنین باعث ایجاد اشتغال و درآمد برای تعدادی از شهروندان خواهد شد و زمینه را برای توسعه واقعی شهر فراهم خواهد کرد.

کتابنامه

۱. افخمی بنایم، ف. (۱۳۹۲). *بازآفرینی شهری با رویکرد گردشگری شهری، مطالعه موردی محدوده ورودی بازار بزرگ تبریز* (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه هنرهای اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

۲. امین زاده، ب.، و دادرس، ر. (۱۳۹۱). بازآفرینی فرهنگ محور در بافت تاریخی قزوین با تأکید بر گردشگری شهری. *مطالعات معماری ایران*، ۱ (۲)، ۹۹–۱۰۸.

۳. ایرانی هریس، ص.، ولی شریعت پناهی، م.، و رحمانی، ب. (۱۳۹۷): شناسایی و اولویت بندی عوامل و مقوله‌های مؤثر بر گردشگران خارجی، مطالعه موردی تبریز. *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، ۱۶ (۶۱)، ۱–۱۶.

٤. بحرینی، حسین. (۱۳۷۶). برنامه ریزی شهری و توسعه پایدار. رویکرد شماره ۱۷، شورای ملی تحقیقات علمی، تهران.

٥. پورزرندی حسینی، م.، امینیان، ن. (۱۳۹۴). ارزیابی قابلیت‌های بازآفرینی پیاده روهای گردشگری از منظر توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: تهران، خیابان ۱۵ خرداد). *اقتصاد و مدیریت شهری*، ۳ (۱۱)، ۱–۲۱.

٦. توانا، ش. (۱۳۹۲). نوسازی مراکز شهرهای ایران با رویکرد گردشگری شهری. *اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار*، انجمن ارزیابان محیط زیست هگمتانه.

٧. حبیبی، ک.، پوراحمد، ا.، و مشکینی، ا. (۱۳۸۷). *از زنگان تا زنجان (سیری تاریخی بر تحولات کالبدی – فضایی بافت کهن شهر)*. زنجان: دانشگاه زنجان.

٨. حسین زاده دلیر، ک.، و حیدری، م. ج. (۱۳۹۲). زنجان، از دیروز تا امروز. *فصلنامه رشد آموزش جغرافیا*، ۲۸ (۱)، ۲۱–۲۹.

٩. زنگی آبادی، ع.، غلامی، ی.، و موسوی، س.ع. (۱۳۹۰). بررسی رویکرد بازآفرینی شهری با استفاده از مدل SWOT مطالعه موردی، بافت مرکزی مشهد. *جغرافیا*، ۹(۳۰)، ۵۷–۷۶.

١٠. شبانی ا. ح.، و ایزدی، م. س. (۱۳۹۶). بومی سازی بازآفرینی شهری یکپارچه بافت تاریخی شهر اسلامی. *پژوهش‌های معماری اسلامی*، ۵ (۲)، ۱۵۰–۱۶۸.

١١. عباسی اصل، ه. (۱۳۹۴). *ارائه راهکارهای طراحی شهری در بافت قدیم املش برای حفاظت و بازآفرینی شهر با تاکید بر گردشگری* (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه هنر، تهران، ایران.

١٢. قدمی، م. ج.، دانشجو، خ.، اسلامی، س. غ. (۱۳۹۳). مدل مفهومی بازسازی مراکز شهری با تاکید بر گردشگری شهری (مطالعه موردی: مرکز شهر ساحلی محمودآباد). *همایش ملی معماری پایدار و منظر شهری*، موسسه بین‌المللی مطالعات معماری و شهرسازی مهراز شهر.

١٣. قزلباش، س. (۱۳۸۷). *ناهنجاری‌های کالبدی در مناطق سکونتگاهی غیررسمی شهرها و تأثیر آن بر بروز ناهنجاری‌های اجتماعی مورد مطالعه: منطقه سکونتگاه غیررسمی بیسیم شهر زنجان* (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه زنجان، زنجان. ایران.

١٤. مسعود، م.، و بیگ زاده شهرکی، ح. ر. (۱۳۹۱). حفظ و بازآفرینی نقوش زیبایی مناطق شهر. *پژوهش و برنامه ریزی شهری*، ۳ (۱۰)، ۴۳–۶۶.

١٥. مکملی، م. ک. (۱۳۷۹). *زنجان و رشد ادواری آن*. فصلنامه فرهنگ، ۱ (۳ و ۴)،

١٦. موسوی، میرنجف.، عبداله زاده، م.، زنال پور، ع.، کشکولی، ع. (۱۳۹۴). ارائه مدل تحلیلی با رویکرد سیستمی در برنامه ریزی گردشگری (مطالعه موردی: شهر ماکو). *تحقیقات جغرافیای انسانی*، ۴۸ (۱). ۱–۱۸.

١٧. نسیمی، م. ح.، رضایی، ع. ا.، وطیفه دوست، ح.، صالحی امیری، س. ر.، و عزیز آبادی فرهانی، ف. (۱۳۹۷). طراحی مدل بازاریابی ترکیبی گردشگری با تاکید بر وفاداری ذینفعان. *فصلنامه گردشگری شهری*، ۶ (۱)، ۴۷–۶۶.

18. CLG (Communities and Local Government). (2007). strong and prosperous Communities: The Local- Government White Paper- Making It Happen: The Implementation Plan, London: HMSO.
19. Couch, C. (1990). Urban Renewal: Theory and Practiec (chapter) 1 covers post – war approaches to the reconstruction of urban areas, basingstoke: macmillan.
20. EC. (20006). European Institute for Urban Affais 2006.Fainstein, S. Gordon S., I and Harloe, M. (1992). Divided Cities: New York and london in the contemporary World (Basil Blackwell, Oxford, UK.
21. Li Lin, C .H. (2019). The analysis of sustainable development strategies for industrial tourism based on IOA-NRM approach. *Journal of Cleaner Production*, 241, 1-44.
22. Mai, T. H., Smith, C. (2018). Scenario-based planning for tourism development using system dynamic modelling: A case study of Cat Ba Island, Vietnam. *Tourism Management*, 68, 336–354.
23. Pabel, A., Prideaux, B., & Thompson, M. (2017). Tourist's preferences with indigenous tourism experiences in the West Tropics of Queensland, Australia. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 31, 142–151
24. Roberts, P.(2000). the evolution, definitiion and purpose of urban regeneration, in P. Roberts and H. syke (Eds) Urban Regenetation, A Handbook. British Urban Regeneration Association. *SAGE Publication*, London, 9-36.
25. Roberts, P., and Sykes, H. (2000). Urban Regeneration: A Handbook, London.
26. Timothy, H., Jung, E. (2014) The role of stakeholder collaboration in culture-led urban regeneration: A case study of the Gwangju project, Korea, Contents lists available at Science Direct Cities, 29–39.
27. Wang L., Yotsumoto, Y. (2018). Conflict in tourism development in rural China. *Tourism Management*, 70, 188–200.
28. World Economic Forum. (2017). The Travel and Tourism Competitiveness Report 2017, *Committed to Improving the Stste of the World*, 1-387.